

УКРАЇНА ТА НІМЕЧЧИНА

у європейській спільноті:
історія та сучасність

До 30-річчя встановлення
дипломатичних відносин
між Україною та Німеччиною

Наукова серія «Світові традиції державного управління»

УКРАЇНА ТА НІМЕЧЧИНА У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ СПІЛЬНОТІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

**Збірник статей з нагоди 30-ї річниці
встановлення дипломатичних відносин
між Україною та Німеччиною**

Київ
Видавництво «ТОВ «Прометей»
2021

УДК 327.81/.84(430:477) + 94(4/9)
У92

Україна та Німеччина у європейській спільноті: історія та сучасність: збірник статей з нагоди 30-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між Україною та Німеччиною / С. М. Орехов, О. О. Рафальський, В. В. Омельчук, П.П. Гай-Нижник, І. М. Мишак та ін. К. : Прометей, 2021. 272 с. (Наукова серія: «Світові традиції державного управління». Вип. XI).

Ukraine and Germany in the European community: history and modernity: a collection of articles on the occasion of the 30th anniversary of the establishment of diplomatic relations between Ukraine and Germany / S. Orekhov, O. Rafalski, V. Omelchuk, P. Hay-Nyzhnyk, I. Myshchak and others. K.: Prometey, 2021. 272 p. (Scientific series: «World traditions of public administration». Issue XI).

Редакційна колегія: д.і.н., проф. О. О. Рафальський, д.і.н., проф. П. П. Гай-Нижник (заст. кер. авт. кол.), почесний доктор М. В. Гладкий, к.е.н., доц. О. В. Гуменна, д.ю.н., проф. П. П. Захарченко, д.і.н., проф. І. М. Мишак (наук. ред.), д.політ.н., проф. Д. В. Неліпа, к.і.н. В. В. Омельчук (кер. авт. кол.), к.і.н. П. В. Сацький.

Editorial board: Doctor of Historical Sciences, prof. O. Rafalski, Doctor of Historical Sciences, prof. P. Hay-Nyzhnyk (Deputy Head of the Author's Team), Honorary Doctor M. Gladkyi, Ph.D., Associate Professor O. Humenna, Doctor of Law, prof. P. Zakharchenko, Doctor of Historical Sciences, Prof. I. Myshchak (scientific editor), Doctor of Political Science, Prof. D. Nelipa, Ph.D. V. Omelchuk (head of the author's team), Ph.D. P. Satskyi.

Рекомендовано до друку Вченою радою Наукової серії
«Світові традиції державного управління» (протокол № 1 від 12 жовтня 2021 року)

Recommended for publication by the Academic Council of the Scientific Series
«World Traditions of Public Administration» (Minutes No 1 of October 12, 2021)

Науковий збірник **«Україна та Німеччина у європейській спільноті: історія та сучасність»** розкриває особливості формування та розвитку відносин між Україною та Німеччиною у контексті загальноєвропейської цивілізації, від витоків до сьогодення.

The scientific collection **«Ukraine and Germany in the European Community: History and Modernity»** reveals the peculiarities of the formation and development of relations between Ukraine and Germany in the context of European civilization, from its origins to the present.

Збірник присвячений 30-ій річниці встановлення дипломатичних відносин між Україною та Німеччиною

The collection is dedicated to the 30th anniversary of the establishment of diplomatic relations between Ukraine and Germany

ISBN

© Омельчук В. В., керівник авт. кол., 2021
© Видавництво «ТОВ «Прометей», 2021

Німецька інформаційна цензура в Українській Державі (мовою документів 1918 р.)

Павло Гай-Нижник

Після Берестейського (Брестського) договору, укладеного представниками Центральної Ради, на терени України з метою вигнання більшовицьких агресорів вступило 450-тисячне німецьке та австро-угорське військо. 18 лютого 1918 р. на київському напрямі почали наступ під командуванням ген. О. Лінзінгена (з березня — фельдмаршала Г. Айхгорна) 23 німецькі дивізії (20 піхотних і 3 кавалерійських). 24 лютого на одеському напрямі почали просуватися 10 австро-угорських дивізій (8 піхотних і 2 кавалерійські) на чолі з командувачем фельдмаршалом Е. Бем-Ермолі (з червня — ген. А. Краусом). Невдовзі спільно з підрозділами армії УНР союзники звільнили від загарбників усю територію України. 2 березня 1918 р. уряд УНР прибув до Києва, а згодом у столиці законотворчу працю відновила й Центральна Рада. Вигнання більшовиків зумовило вступ німецьких та австро-угорських військ.

Як відомо, 29 квітня 1918 р. (за сприяння союзного командування і активного нейтралітету німецьких військ) у Києві відбувся державний переворот, внаслідок якого до влади прийшов ген. П. Скоропадський, а замість УНР було проголошено утворення Української Держави у формі Гетьманату. Весь час існування Гетьманату П. Скоропадського (29 квітня — 14 грудня 1918 р.) українському керівництву доводилося враховувати позицію офіційних Берліна та Відня та оглядатися на реакцію союзної влади.

Командно-штабні інституції німецьких військ розташувалися у престижному столичному районі Липки. 5 квітня 1918 р. командуючий німецькою Групою Армії «Київ» фельдмаршал Г. Айхгорн прибув до Києва. Відповідні служби німецького командування протягом усього часу свого перебування в Україні активно не лише спостерігали за подіями в країні, але й намагалися впливати на їхній перебіг, в тому числі й в інформаційній сфері. Увазі читача пропонується низка документів, які висвітлюють саме цей аспект німецької окупаційної політики.

Матеріали складають записки колишнього міністра іноземних справ УНР і гетьманського посла в Болгарії проф. О. Шульгина до гетьманської канцелярії та директора Прес-бюро при МВС Української Держави, таємний циркуляр директора Особливого департаменту МВС у Прес-Бюро Канцелярії Пана Гетьмана (док. за № 1–3), а також телеграми Пресового відділу

Групи армій Айхгорна (назва Групи армій «Київ» після вбивства 30 липня 1918 р. Г. Айхгорна) та німецької комендатури Києва до Канцелярії Пана Гетьмана (док. за № 4–11). Документи було написано російською (№ 1–3) та німецькою (№ 4–11) мовами, а остаточним отримувачем їх була Його Світлості Пана Гетьмана канцелярія. Усі документи подаються мовою оригіналу зі збереженням правопису, при чому окремі з них власноручні (док. за № 1, 2); російськомовні публікуються без перекладу, а німецькомовні у перекладі із дотриманням стилістики тогочасної української мови (перекладені варіанти подаються під тим же номером, що й оригінальні, лише з літерним позначенням). У публікації рукописний текст подається нами курсивом.

№ 1

[Записка О. Шульгина до Канцелярії Пана Гетьмана про потребу у забороні передруків в пресі поданих у німецьких газетах відомостей про отримання зборів для родин засуджених і жертв воєнного стану]

г. Київ, 28. Мая 1918 г.

30/V.1918

№ 18

Некоторыми газетами немецкой независимой социальдемократии отпечатаны расписки въ получение сборовъ для семействъ осужденныхъ и жертвъ военнаго положенія, (т. е. осужденныхъ за преступленія противъ закона о военномъ положеніи).

Поручается запрещать перепечатки такихъ публикацій въ здешней прессь.

Д-р. Шульгинъ

№ 2

[Тасмний циркуляр директора Особливого департамента МВС у Прес-Бюро Канцелярії Пана Гетьмана з приводу необхідності заборони оприлюднення в пресі відомостей про політичні обшуки та арешти]

Українська Держава¹

С О В Е Р Ш. С Е К Р Е Т Н О.

11/VI 1918 р.

МІНІСТЕРСТВО
Справ Внутрішніх

СРОЧНО.

Въ Прессъ-Бюро въ г. Київъ.

Департамент.....ОСОБЫЙ.....

№ 23

Відділ.....ОСОБЫЙ.....

¹ У документі попередньо значився напис «Українська Народня Республіка», де слова «Народня Республіка» було закреслено і заміщено словом «Держава» – П. Г.-Н.

« 10 ».....Іюня.....191..8.. р.
№...280...
м. Київ

По приказанію г. Товарища Министра Внутренних дѣль прошу распоряженія, чтобы свѣ-дѣнія о политическихъ обыскахъ и арестахъ ни въ коемъ случаѣ не помѣщались бы въ газетахъ.-

Д и р е к т о р ъ
Департамента Аккерман
За Начальника Отдѣла [підпис]
За Правителя Канцеляріи [підпис]

№ 3

**[Записка О. Шульгина директору Прес-Бюро при МВС України,
передана до Канцелярії Пана Гетьмана, з проханням командування
німецьких військ не піддавати цензурі в офіційні військові
повідомлення держав Згоди]**

3/VIII 1918.
№ 26
(9 ч. веч.)

г. Кієвъ, 3 Августа 1918 г.

Въ Прессбюро при Украинскомъ Министерствѣ
Внутреннихъ Дѣль
Господину Директору Андріашеву

*Главное командование германскихъ войскъ на
Украинѣ желаетъ чтобы официальные военныя
сообщенія враждебныхъ державъ были отпечатаны
въ украинской печати безъ всякихъ пропущеній
и безъ всякой цензуры.*

*Главное командование проситъ объ этомъ
увѣдомить цензурное учрежденіе.*

А. Шульгинъ

№ 4

**[Телеграма Пресового відділу Групи Армій Айхгорна до Канцелярії
Пана Гетьмана про небажаність обговорення в пресі перебігу
господарських переговорів між Україною та Німеччиною]**

*An ukr. Informations Büro
zu Leiter des Hetman Kanzelerei Opatowsky.*

7.8.18.

7/VIII.1918

№ 27

Die Zensurstellen der ukrainischen Presseabteilungen werden gebeten darauf zu achten, dass Besprechungen oder Veröffentlichungen über noch tagende und nicht abgeschlossene Wirtschaftskonferenzen oder Wirtschaftsabkommen nicht in der Tagespresse erscheinen. Solche Veröffentlichungen haben sich in der letzten Zeit gehäuft und sind nur geeignet, voreilige und falsche Bilder über die Resultate der Verhandlungen zu schaffen und den Gang der Verhandlungen selbstunliebsam zu beeinflussen.

**Presse-Abtg.
Heeresgruppe Eichhorn
Tgb. Nr. 2025**

[нідмис]

№ 4-а

*До укр. Інформаційного Бюро
Завідувачу Канцелярією Гетьмана Опатовському.*

7.8.18.

7/VIII.1918

№ 27

Просять Відділи Цензури українських Пресових Відділень звернути увагу на те, щоб обговорення чи публікації на сьогодні в пресі не стосувалися ще поточних чи незакінчених господарських конференцій та економічних угод. Такі публікації останнім часом накопилися, вони створюють лише відповідну передчасну та фальшиву картину підсумків переговорів й погано впливають безпосередньо на перебіг переговорів.

**Прес-Віддл.
Група Армій Айхгорна
Порядк. Nr. 2025**

[нідмис]

№ 5

**[Повторна телеграма Пресового відділу Групи Армій Айхгорна
від німецької комендатури до Канцелярії Пана Гетьмана про
небажаність обговорення в пресі перебігу господарських переговорів
між Україною та Німеччиною]**

*Від Німецької
комендатури
на Україні
до Цензури*

Т е л е г р а м м а

*Центр. Укр. Прес.
Крециатикъ
Домъ 38.*

Т е л е г р а ф ь

**Presse-Abtg.
Heeresgruppe Eichhorn
Tgb. Nr. 2025**

*Zensurstelle: 7.8.18
10/VIII. 1918
U T. A 8/VIII 918
№ 28*

Die Zensurstellen der ukrainischen Presseabteilungen werden gebeten darauf zu achten, dass Besprechungen oder Veröffentlichungen über noch tagende und nicht abgeschlossene Wirtschaftskonferenzen oder Wirtschaftsabkommen nicht in der Tagespresse erscheinen. Solche Veröffentlichungen haben sich in der letzten Zeit gehäuft und sind nur geeignet, voreilige und falsche Bilder über die Resultate der Verhandlungen zu schaffen und den Gang der Verhandlungen selbstunliebsam zu beeinflussen.

[підпис]

*Получ в Прес
Бюро (Инфор. Бюро)
9/VIII 1918 в 12 ч утр.*

№ 5-а

*Від Німецької
комендатури
на Україні
до Цензури*

Т е л е г р а м м а

*Центр. Укр. Прес.
Крециатикъ
Домъ 38.*

Т е л е г р а ф ь

**Прес-Віддл.
Група Армій Айхгорна
Порядк. Nr. 2025**

*Відділ Цензури: 7.8.18
10/VIII. 1918
U T. A 8/VIII 918
№ 28*

Просять Відділи Цензури українських Пресових Відділень звернути увагу на те, щоб обговорення чи публікації на сьогодні в пресі

не стосувалися ще поточних чи незакінчених господарських конференцій та економічних угод. Такі публікації останнім часом накопилися, вони створюють лише відповідну передчасну та фальшиву картину підсумків переговорів й погано впливають безпосередньо на перебіг переговорів.

[підпис]

*Получ в Прес
Бюро (Инфор. Бюро)
9/VIII 1918 в 12 ч утр.*

№ 6

**[Телеграма Пресового відділу Групи Армій Айхгорна до Канцелярії
Пана Гетьмана про необхідність заборони публікації проти залізничної
концесії України і Німеччини]**

Kiew, den 20. August 18.

**Presse-Abtg.
Heeresgruppe Eichhorn.
Tgb. Nr. 2675**

20/VIII 918
№ 31

Die in letzter Zeit gegen die "Erste ukrainische Eienenbahngesellschaft" und die Regierung in den Zeitungen (bes. "Kiewskaja Mysl" und "Russky Golos" geführte Polemik und Bosphprechungen gegen die Konzession für den bau der Strecken Kiew-Odessa, Uman-Dolinskaja und Kiew-Schepetowka sind, da gegen die deutsch-ukrainischen Interessen gerichtet, zu Verbieten.

Rittmeister.

Ergeht an:
U.T.A. und Zensurstelle
ukrainisches Pressebüro

№ 6-а

Київ, 20. Серпня [19]18.

**Прес-Віддл.
Група Армій Айхгорна.
Порядк. Nr. 2675**

20/VIII 918
№ 31

Останнім часом мають бути заборонені виступи проти «Першої української залізниці» та перш за все у газетах (напр. «Кіевская мысль» і «Русській голос») провідної полеміки і розмов проти концесії щодо будівництва лінії Київ-Одеса,

Умань-Долинська та Київ-Шепетівка, що суперечать німецько-українським інтересам.

Ротмістр.

Зголосив до:

У.Т.А. та Відділу Цензури
українських Пресбюро

№ 7

[Телеграма Пресового відділу Групи Армій Айхгорна до Канцелярії
Пана Гетьмана про недопустимість публікацій в пресі з приводу
інциденту із убивством австрійського військовополоненого]

Kiew, den 20. August 1918.

Presse-Abtg.
Heeresgruppe Eichhorn.
Tgb. Nr. 2722

20/VIII 918
№ 32

Wie uns soeben mitgeteilt worden ist, wurde in Darnitza ein österreichischer Kriegsgefangener ermordet, wobei die Täter deutsche Uniformen getragen haben sollen. Es handelt sich offenbar um verbrecherische Elemente, die Tat unter dem Schutze der deutschen Uniformen begangen haben.

Bis zur Beendigung der eingeleiteten behördlichen Ermittlungen wird gebeten, keinerlei Veröffentlichungen über den Vorfall in der Presse zuzulassen.

[*ніднус*]
Rittmeister.

An

1. U.T.A.
2. Zensurstelle ukr. Pressebüro.

№ 7-а

Kiїв, 20. Серпня 1918.

Прес-Віддл.
Група Армій Айхгорна.
Порядк. Nr. 2722

20/VIII 918
№ 32

Як щойно з нами поділися [інформацією], в Дарниці [було] вбито австрійського військовополоненого, при цьому вбивці мають носити німецьку уніформу. Справа, очевидно, у злочинних елементах, які скоїли злочин за допомогою німецької уніформи.

Прохання, до завершення попереднього відомчого з'ясування обставин [злочину], не допускати в пресі жодних публікацій про інцидент.

[підпис]

Ротмістр.

До

1. У.Т.А.
2. Відділу Цензури укр. Пресбюро.

№ 8

[Телеграма Пресового відділу Групи Армій Айхгорна до Канцелярії Пана Гетьмана про необхідність заборони публікацій в пресі закликів до вступу у Добровольчу армію]

Kiew, den 26. August 1918

**Presse-Abtg.
Heeresgruppe Eichhorn.
Tgb. Nr. 3024**

26/VIII 918

№ 33

Die Presse ist davon zu verständigen, daß Inserate oder Anwerbungen für die «Freiwiltigen Armee» nicht veröffentlicht werden dürfen.

[підпис]

Ан

1. У.Т.А. Zensurtelle¹
2. Ukr. Pressebüro- Zensurtelle.²

№ 8-а

Kiїв, 26. Серпня 1918

**Прес-Віддл.
Група Армій Айхгорна.
Порядк. Nr. 3024**

26/VIII 918

№ 33

Преса є далекою від розсудливості, тому оголошення чи прізиви у «Добровольчу Армію» не повинні опубліковуватися.

[підпис]

До

1. У.Т.А. та Відділу Цензури³
2. Укр. Пресбюро — Відділу Цензури.⁴

¹ Слово “Zensurtelle” закреслено українським отримувачем — П. Г.-Н.

² Підкреслено українським отримувачем — П. Г.-Н.

³ Слова “Відділу Цензури” закреслено українським отримувачем — П. Г.-Н.

⁴ Підкреслено українським отримувачем — П. Г.-Н.

№ 9

[Телеграма Пресового відділу Групи Армій Айхгорна до Канцелярії
Пана Гетьмана про необхідність заборони публікацій
«Інформаційних листків»]

Kiew, den 1. September 1918

Presse-Abtg.
Heeresgruppe Eichhorn
Tgb. Nr. 3459

1/IX 918
№ 35

Wiedergabe und Veröffentlichung der Nachrichten aus den sogenannten «Informationsblättern» (*Інформаційні листки*) erscheinen illegal in Moskau — sind in der Presse unerwünscht. Es wird gebeten ein entsprechendes Verbot zu erlassen.

[*підпис*]
Rittmeister.

An
Ukrainisches Pressinformationsbüro
Kiew.

№ 9-а

Kiїв, 1. Вересня 1918

Прес-Віддл.
Група Армій Айхгорна
Порядк. Nr. 3459

1/IX 918
№ 35

Передача та публікація повідомлень з так званих «Інформаційних листків» (*Інформаційні листки*), що виходять в Москві нелегально, в пресі є небажаними.

Прохання видати відповідну заборону.

[*підпис*]
Ротмістр.

До
Українських Пресінформбюро
Київ.

№ 11

[Телеграма Пресового відділу Групи Армій Айхгорна до Відділу цензури Канцелярії Пана Гетьмана з проханням заборонити публікації в пресі про таємний договір між Україною та Австро-Угорщиною]

Kiew, den 2. Septbr. 1918.

**Presse-Abtg.
Heeresgruppe Eichhorn.
Tgb. Nr. 3479**

2/IX 918
№ 37

Es wird gebeten, Abdruck und Besprechungen von Artikeln über einen angeblichen Geheimvertrag zwischen Oesterreich-Ungarn und der Ukraine zu verbieten.

[*ніднус*]
Rittmeister,

An
ukrainische Zensurstelle

Kiew.

№ 11-a

Kiiv, 2. Veres. 1918.

**Прес-Віддл.
Група Армій Айхгорна
Порядк. Nr. 3479**

2/IX 918
№ 37

Прохання, відтворення у пресі та обговорення заміток про так званий таємний договір між Австро-Угорщиною та Україною заборонити.

[*ніднус*]
Ротмістр,

До
українського Відділу Цензури

Київ.

Джерела поданих документів

Центральний державний архів вищих органів влади і управління України:

№ 1. Ф. 2469. Оп. 1. Спр. 8, арк. 5 [написаний власноручно].

№ 2. Там само. Арк. 45.

№ 3. Там само. Арк. 31 [написаний власноручно].

№ 4. Там само. Спр. 4. Арк. 7.

№ 5. Там само. Арк. 8.

№ 6. Там само. Арк. 6.

№ 7. Там само. Арк. 4.

№ 8. Там само. Арк. 5.

№ 9. Там само. Арк. 1.

№ 10. Там само. Арк. 2.

№ 11. Там само. Арк. 3.